

Kad redzes traucējums var kļūt par iemeslu mācīšanās grūtībām?

Ligita Ģeida

Rīgas Strazdumuižas vidusskola-
attīstības centrs vājredzīgiem un
neredzīgiem bērniem

23.03.20
23

Atbilstoši Darba ekspertīzes ārstu komisijas datiem, 2021. gada nogalē Latvijā bija reģistrēti 370 bērni ar redzes traucējumiem vājredzības vai neredzības pakāpē (atbilstoši SSK), 52 no viņiem- neredzīgi (invaliditāte redzes dēļ).

2021./ 2022. mācību gadā Rīgas Strazdumuižas vidusskolā- attīstības centrā (t.sk. pirmsskolas grupās) mācījās 153 skolēni ar redzes traucējumiem, 36 no viņiem- bērni ar redzes un kompleksiem traucējumiem, 30- neredzīgi bērni

Mācīšanās traucējumi ir neirobioloģiskas izcelsmes problēma, kad cilvēka smadzeņu darbība vai struktūra ir atšķirīga, un tas ietekmē procesus, kas nodrošina runātās vai rakstītās valodas sapratni vai lietošanu. Šādas problēmas var rasties, ja ir grūtības ar klausīšanos, domāšanu, runāšanu, rakstīšanu, lasīšanu, pareizrakstību vai veicot matemātiskos aprēķinus (Turkington, Harris, 2006).

Parastākie mācīšanās traucējumi ir grūtības apgūt lasīšanu un rakstīšanu, līdz ar to var runāt par specifiskiem lasīšanas, rakstīšanas traucējumiem, diskalkuliju un valodas signālu (vizuālo un audiālo) apstrādes traucējumiem.

Mācīšanās traucējumi attiecas uz heterogēnu traucējumu grupu, kur grūtību izpausmes skar klausīšanos, runāšanu, rakstīšanu, lasīšanu, cēloņa seku sakarību noteikšanu vai/un matemātiskās spējas. Var būt problēmas ar pašregulēšanas procesiem uzvedībā, sociālām prasmēm un sociālo mijdarbību, bet tie neveido mācīšanās traucējumus - tie ir novērojami kopā ar mācīšanās traucējumiem.

LU Speciālās izglītības laboratorija

«METODISKAIS MATERIĀLS pedagogiem darbam ar izglītojamiem, kuriem ir mācīšanās traucējumi un redzes traucējumi», 2013.g.

<https://registri.visc.gov.lv/specizglitiba/dokumentu/metmat/esfpr/VISC%203.2%20-%20metod%20mater%20pedagogiem%20-%20macisanas%20un%20redzes%20trau.pdf>

- Priekšstats par bērniem ar redzes traucējumiem- brilles, slikti redz, 1. sols, palielinājums; vajadzīgs atbalsts/asistents;
- Acu ārsta ieteikums- sēdēt 1.solā, nepieciešams palielinājums, papildus laiks;
- **Vai ar to vienmēr pietiek?**

Psiholoģiskais aspekts un riski:

- Kautrējas, slēpj (bērni, vecāki);
- Bērni, kam pēkšņi pasliktinās redze- nespēj veikt uzdevumus- saņem sliktu vērtējumu- emocionālais stress;
- «Palaidņi»- viduvēji mācās, pielaiž kļūdas, nesusita ar iespējamu redzes traucējumu;
- Mācīšanās grūtības saista ar redzes traucējumu;
- UDHS+ vājredzības gadījumā- daudz enerģijas jātērē, lai saskatītu- nepietiek pacietības, cenšas izvairīties.

➤ Skolēni un vecāki atzīmē problēmas mācību procesā:

- Lasīšanas grūtības (lasa lēni, izlaiž burtus, neatceras, ko ir izlasījis);
- Nepietiek laika, veicot pārbaudes darbus;
- Grūtības sportā;
- Grūtības rokdarbos;
- Grūtības informātikā;
- Nogurums, galvas sāpes.

- Lai izprastu, vai bērna mācīšanās grūtības saistāmas ar viņa redzes traucējumu un nodrošinātu atbilstošus atbalsta pasākumus, ir jāzina, kā bērna redze funkcionē (kā/ko bērns redz vislabāk)
 - Redzes asums tālumā un tuvumā
 - Kontrastredze
 - Redzes lauks
 - Krāsu redze
 - Krēslas redze
 - Redzes uztvere

- Redzes traucējumi, kurus var korigēt ar brillēm/ kontaktlēcām
 - **tuvredzība** (miopija «-» brilles)- bez brillēm bērns slikti redzēs uz tāfeles rakstīto vai no attāluma demonstrētā materiāla sīkos elementus;
 - **tālredzība** (hipermetropija «+»brilles), **astigmātisms** (cilindriskās brilles)- bez brillēm bērns slikti redzēs gan tuvumā, gan tālumā
 - Ar pareizu korekciju bērns redz labi.

- Redzes traucējumi, kurus nevar pilnībā korigēt ar brillēm/ kontaktlēcām(korekcija nepalīdz)- **vājredzība, neredzība**
 - brilles var nebūt nepieciešamas, jo nepalīdz
 - ja ir izrakstītas, arī ar tām bērns redz slikti
- **Galvenais atbalsts- mācību materiālu, metožu un vides pielāgošana. Laiks!!!**

▶ Vājredzība

- bez redzes lauka traucējumiem (attēls, ko redz, nav skaidrs, neredz sīkos elementus, taču kopumā attēla daļas nepazūd; var slikti redzēt zema kontrasta informāciju, var būt krāsu redzes traucējumi un grūtības redzēt krēslā/tumsā)

- **Grūtības (individuāli)**- skaidri saskatīt no attāluma demonstrēto/ uz tāfeles rakstīto, norakstīt no tāfeles, veikt darbības no attāluma (sports, prezentācijas), lasīt tuvumā (lasa lēni, ar kļūdām), rakstīt (neierakstās rūtiņās/līnijās, neglīts rokraksts), strādāt ar materiāliem, kas satur sīkus elementus (kartes, kontūrkartes, attēli, grafiki u.tml.), veikt rokdarbus, acu/vispārējs nogurums;
- **Atbalsts (individuāli)**- lielums, attālums, kontrasts, apgaismojums, papildus laiks

▶ Vājredzība

- ▶ ar redzes lauka traucējumiem (var nepamanīt dažādus attēla (vides) elementus, atkarībā no redzes lauka bojājuma rakstura)

- **Grūtības (individuāli)-** no attāluma demonstrēto/ uz tāfeles rakstīto saskata fragmentāri, var būt deformēts attēls, ko redz, norakstot no tāfeles var pieļaut kļūdas; pārvietojoties var uzskriet ceļā esošiem šķēršļiem, nepamanīt/neatrast lietas, kustības var būt neprecīzas, var zaudēt līdzsvaru; lasot var izlaist burtus, aplūkojot attēlus, var nepamanīt to elementus, neuztvert attēla saturu kopumā
- ▶ **Atbalsts (individuāli)-** lielums, attālums, novietojums, kontrasts, apgaismojums, papildus laiks

Monokulāra redze

- Redzes lauka ierobežojums no vienas puses;
- Var būt kustību koordinācijas un precizitātes traucējumi;
- Grūtības koncentrēt skatienu un skaidri saskatīt informāciju tuvumā vai tālumā

- **Neredzība (izglītības procesam)**
 - **ar redzes palīdzību nespēj uztvert vizuālā mācību materiāla saturu, mācību procesā lasīšanai un rakstīšanai jāizmanto Braila raksts**

- Lasīt- un rakstītprasme ir pamatprasmes izglītības iegūšanai
- **Braila raksts** ir alternatīva rakstu zīmju sistēma, kas dod iespēju lasīt un rakstīt cilvēkiem, kas redzes traucējuma dēļ nespēj izmantot savu redzi lasīšanai un/vai rakstīšanai.
- Braila rakstu zīmes ir izstrādātas visām zinātnes jomām, ieskaitot valodas, matemātiku, fiziku, ķīmiju utt.
- Nepieciešamības gadījumā- **Braila raksta apguves agrīna uzsākšana ir noteicoša sekmīgai izglītības ieguvei**

Neredzīgiem un vājredzīgiem izglītojamiem nepieciešamais atbalsts un speciālo nodarbību veidi

Braila raksta apguve, ar tausti uztveramu mācību materiālu nodrošinājums;

Orientēšanās un mobilitāte

Sociālās- sadzīves iemaņas (komunikācija, pašaprūpe)

Redzes uztveres attīstīšana (pirmsskolas un sākumskolas bērniem)

Redzes funkcionālās darbības stimulēšana- vides pielāgošana (pamatskolas un vidusskolas skolēniem)

Tehnoloģiju un tehnisko palīglīdzekļu izmantošana mācību procesā

- Funkcionāli redzes traucējumi- ambliopija («slinkā acs») un šķielēšana- redzi var uzlabot, stingri ievērojot acu ārsta noteikto terapiju- veselās acs aizsegšanu, jeb oklūzijas;
- Sensitīvais periods- pirmsskolas vecums;
- Oklūzijas jāveic dienas aktīvajā periodā- nodarbību laikā, kad intensīvi jāskatās dažādos attālumos;
- Oklūzijas bērni pieņem ļoti individuāli, atkarībā no redzes pazeminājuma pakāpes sliktāk redzošajā acī.

- **Akomodācijas (spējas pielāgoties redzēšanai dažādos attālumos) traucējumi- spazmi**
- grūtības pārslēgt skatienu no skatīšanās tālumā uz skatīšanos tuvumā- nepieciešams papildus laiks;
- korekcija (brilles vai kontaktlēcas nepalīdz);
- galvenie iemesli- psiho-emocionālā spriedze (stress).

Cerebrālie redzes traucējumi

Ar cerebrāliem (smadzeņu) redzes traucējumiem var domāt tad, ja

- Acu pārbaude nevar pilnībā izskaidrot bērna redzes funkcionēšanu;
- Anamnēzē ir neiroloģiskas problēmas vai smadzeņu bojājumi;
- CVI raksturīgu uzvedības vai vizuālo reakciju klātbūtne;
- CVI var līdzāspastāvēt ar tādām okulārām redzes traucējumu formām, kā redzes nerva atrofija, hipoplāzija, displāzija, šķielēšana.

Cerebrālo redzes traucējumu pazīmes

- Izteikta krāsu izvēle (īpaši sarkana vai dzeltena);
- Vajadzība pēc kustības, lai piesaistītu vai noturētu vizuālo uzmanību (vai nu aplūkojamajam objektam, vai skatītājam nepieciešams kustēties, lai palielinātu skatītāja spēju sekot objektam);
- Vizuālais latentums- novēlotas skatīšanās uz objektu reakcijas;
- Redzes lauka preferences;

- Grūtības ar vizuālo sarežģītību- grūtības, ja pats objekts ir vizuāli sarežģīts;
 - ja objekts tiek demonstrēts vizuāli piesātinātā vidē;
 - objekts tiek aplūkots vienlaicīgi ar citu sensoro kairinājumu, kas novērš skatītāja uzmanību un ietekmē viņa spēju apstrādāt sensoros stimulus;
- Skatīšanās uz gaismu vai bezmērķīgs skatiens;
- Grūtības ar skatīšanos tālumā;
- Iztrūkstoši vai atipiski redzes refleksi- atbildes mirkšķināšanas reakcija uz negaidītu objektu ir traucēta;

- Grūtības ar jaunu vizuālo materiālu- dod priekšroku pazīstamu objektu vērošanai;
- Nav vērojamas ar acīm kontrolēta sniegšanās un tveršana; nedemonstrē spēju vienlaicīgi skatīties uz objektu un tvert- šīs divas darbības tiek veiktas atsevišķi;
- Grūtības atpazīt pazīstamus cilvēkus (tuviniekus) vai priekšmetus/ objektus, piemēram, ģimenes automašīnu vai klases durvis;
- Reakcijas trūkums uz sejām vai sejas izteiksmēm;
- Mulst, baidās vizuāli piesātinātā, skaļā vidē (var asociēt ar autiska spektra traucējumiem)

Komunikācijas problēmas personām ar redzes traucējumiem

Komunikācijas problēmas personām ar redzes traucējumiem

Acu kontakts- var nebūt, skatās it kā projām, “staigājošas acis”

Sejas izteiksme- nelasa sarunu biedra mīmiku (bēdas prieks, dusmas, izbrīns u.c.), pašam var būt “vienaldzīga, auksta, neieinteresēta” sejas izteiksme;

Ķermeņa kustība un poza- neanalizē sarunu biedra ķermeņa valodu, pats izskatās “sasaistīts, nobijies”;

Žesti- nesaskata, nepamana, nesaprot sarunu biedra žestus, pašam žestu valoda ir neizteikta vai tās nav;

Pieskāriens- pats sarunu biedram nepieskarsies, taču no sarunu biedra puses tas sniedz svarīgu informāciju komunikācijas procesā;

Telpa, orientēšanās un pārvietošanās- svarīga atrašanās tuvu sarunu biedram, mērķtiecīga apguve, baltā spieķa izmantošana, līdzcilvēku atbalsts;

Neverbālas skaņas- var nesaprast nozīmi.

2019. gada 19. novembra

Ministru kabineta noteikumi Nr. 556

«Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām»

1. Atbalsta pasākumi izglītojamiem ar redzes traucējumiem

Neredzīgi izglītojamie izglītojamie	1. Pagarināts darba izpildes laiks - līdz 100% no kopējā darba laika. 2. Pārbaudes darbos palielināts starpbrīžu skaits (ja nepieciešams). 3. Pārbaudes darbos un eksāmenos, veicot liela apjoma uzdevumus, atļauts lasīt priekšā uzdevuma nosacījumus	Neredzīgiem izglītojamiem: 1. Papildu nodarbības speciālā pedagoga vai speciālās izglītības skolotāja vadībā, kurš specializējies darbam ar izglītojamiem ar redzes traucējumiem (orientēšanās un mobilitāte, Braila raksta apguve, taktilās grafikas lasīšana, sadzīves un sociālo iemaņu veidošana). Vājredzīgiem izglītojamiem: 1. Papildu nodarbības speciālā pedagoga vai speciālās izglītības skolotāja vadībā, kurš specializējies darbam ar izglītojamiem ar redzes traucējumiem, redzes uztveres attīstīšanai un funkcionālās redzes	Neredzīgiem izglītojamiem: 1. Mācību līdzekļi Braila rakstā un taktilās grafikas uzskates līdzekļi atbilstoši izglītības programmai. 2. Braila rakstāmašīnas, Braila papīrs (160 g). 3. Audioieraksti un tehniskie līdzekļi, lai nodrošinātu iespēju noklausīties lielāka apjoma iemaņu veidošanas tekstus. 4. Baltais spieķis. 5. Specializētas datorprogrammas neredzīgajiem lietotājiem (IT, komunikācijas, orientēšanās). 6. Braila displejs.	1. Speciālais pedagogs darbā ar vājredzīgiem un neredzīgiem izglītojamiem. 2. Kvalificēts pedagogs vai pedagoga palīgs, kas pārzina Braila rakstu, orientēšanās un mobilitātes, sociālo un sadzīves iemaņu veidošanas metodiku
-------------------------------------	--	--	--	---

<https://www.visc.gov.lv/lv/atbalsta-pasakumi>

Ieteicamie atbalsta pasākumi valsts pārbaudes darbos izglītojamiem ar speciālām vajadzībām

(saskaņā ar Ministru kabineta 2022. gada 5. jūlija noteikumiem Nr. 398 "Noteikumi par centralizēto eksāmenu saturu un norises kārtību" un Ministru kabineta 2019. gada 19. novembra noteikumiem Nr. 556 "Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām")

Traucējuma veids

Izglītojamam ar redzes traucējumiem

Ieteicamie atbalsta pasākumi

1. Pagarināts darba izpildes laiks - līdz 100% no kopējā darba laika.
2. Palielināts starpbrīžu skaits.
3. Teksts palielinātā drukā.
4. Teksta palielinātāja iekārtas vai citu palīglīdzekļu lietošana, lai uzlabotu informācijas saskatāmību.
5. Klausīšanās daļā pauzes starp uzdevumu nosacījumiem un uzdevumiem pagarina līdz 100%. Visu ierakstu drīkst klausīties atkārtoti vienu reizi.
6. Atļauts lasīt priekšā uzdevuma nosacījumus.

Ministru kabineta 2022. gada 5. jūlija noteikumiem Nr. 398 "Noteikumi par centralizēto eksāmenu saturu un norises kārtību"

29. Eksāmenos var ietvert tikai tos atbalsta pasākumus, kas minēti Valsts pedagogiski medicīniskās komisijas atzinumā un kurus izglītojamais ir saņēmis izglītības programmas īstenošanas procesā.

Kā bērnu ar redzes traucējumiem var pamanīt klasē:

- Tur materiālus tuvu acīm vai liecas klāt pie aplūkojamā materiāla;
- Vienmēr cenšas pieiet tuvu pie tāfeles, ekrāna, televizora u.tml;
- Miedz acis, skatoties tālumā;
- Pielaiž kļūdas, norakstot no tāfeles;
- Lēns lasīšanas temps, izlaiž burtus;
- Nepamana attēlu elementus;
- Netipiski griež galvu (skatās slīpi);
- Pārvietojoties uzgrūžas lietām.

Konsultācijas sniedz

Rīgas Strazdumuižas vidusskola – attīstības centrs

**Tel.: 67474522 (kanceleja), 67474525 (direktors),
mob. 29449576 (direktore), 67474527 (metodiķi)**

E-pasts: smvs@riga.lv; www.strazduskola.lv

Paldies par uzmanību!!!

Veiksmi darbā!

